

АГРОСВІТ

№11 червень 2024

Науково-практичний журнал

ISSN 2306-6792

9 772306 679204

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Васильєва Наталя Костянтинівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри інформаційних систем і технологій, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

Вініченко Ігор Іванович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР: Кучеренко Г. Б.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Андрющенко Катерина Анатоліївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та підприємництва, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Безус Роман Миколайович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Василенко Леся Олексіївна, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри технологій захисту навколишнього середовища та охорона праці, Київський національний університет будівництва і архітектури, академік академії будівництва України

Гончаренко Оксана Володимирівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Гробоук Оксана Миколаївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Добровальська Олена Володимирівна, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Кадирус Ірина Григорівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Каткова Наталя Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри обліку і економічного аналізу, Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова

Качула Світлана Валентинівна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Козловський Сергій Володимирович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Крючко Леся Станіславівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Кураташвілі Альфред Анзорович (Тбілісі, Грузія), доктор економічних, філософських і юридичних наук, професор в галузі суспільних наук, професор Грузинського технічного університету в області Публічного права (Факультет Права і Міжнародних відносин), науковий керівник Інституту Бізнесу і Права факультетів Права і Міжнародних відносин і Бізнестехнологій ГТУ, завідувач відділом економічної теорії Інституту економіки імені П. Гугушвілі Тбіліського державного університету імені Іване Джавахішвілі

Курбацька Лариса Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Лозинський Дмитро Леонідович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, Державний університет «Житомирська політехніка»

Павлова Галина Євгенівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Пантелєєва Наталя Миколаївна, доктор економічних наук, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи, Черкаський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»

Самойленко Алла Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Сєгада Сергій Андрійович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри маркетингу та бізнес-аналітики, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Трусова Наталя Вікторівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Таврійського державного агротехнологічного університету, Таврійський державний агротехнологічний університет

Федоренко Станіслав Валентинович, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри технологій захисту навколишнього середовища та охорона праці, Київський національний університет будівництва і архітектури, академік академії будівництва України

Фролова Тетяна Олександрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних фінансів, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Халатур Світлана Миколаївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Череп Олександр Григорович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки, Запорізький національний університет

Чирва Ольга Григорівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та управління бізнесом, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Шабатура Тетяна Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства, Одеський державний аграрний університет

Журнал засновано у січні 2001 року. Виходить 2 рази на місяць.

№ 11 червень 2024 р.

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»).

Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019 р.

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

ІНДЕКСАЦІЯ ВИДАННЯ В НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ:

- Index Copernicus (IC);
- SIS;
- Google Scholar.

Свідоцтво КВ № 23728-13568ПР від 27.12.2018 року
ISSN 2306-6792

Передплатний індекс: 21847

Адреса редакції:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Поштова адреса:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Телефон: (044) 458-10-73

(050) 382-06-63

E-mail: economy_2008@ukr.net

www.nayka.com.ua

www.agrosvit.info

Засновники:

Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
ТОВ "ДКС Центр"

Видавець:

ТОВ "ДКС Центр"

Передрукування дозволяється лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.

За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Рекомендовано до друку Вченою Радою 06.06.24 р.

Підписано до друку 06.06.24 р.

Формат 60x84 1/8, Ум. друк. арк. 22.7

Наклад — 1000 прим.

Папір крейдований, друк офсетний.

Замовлення №0606/1.

Віддруковано у ТОВ «ДКС Центр»

м. Київ, пров. Куренівський, 17

Тел. (044) 537-14-34

© АгроСвіт, 2024

У НОМЕРІ:

<u>Третяк А. М., Третяк В. М., Прядка Т. М., Гунько Л. А., Третяк Н. А.</u> Землевпорядні проблеми планування та оцінки стану землекористування при розробленні комплексних планів просторового розвитку території територіальних громад	4
<u>Жук М. В., Пацарнюк О. В.</u> Інституційне забезпечення управління господарською діяльністю аграрних підприємств	15
<u>Федірець О. В., Батюк Б. Б., Броварець О. О.</u> Оцінювання ефективності адаптивного розвитку агропродовольчої сфери в контексті управління змінами	21
<u>Міщенко М. І., Баган Н. В., Докучаєв О. А.</u> Внутрішні та зовнішні чинники впливу на безпекову ефективність управління ресурсами інноваційно орієнтованих підприємств в контексті розвиваючого маркетингу та диджиталізації	31
<u>Бреус С. В., Денисенко М. П., Дудник О. В.</u> Конкурентоспроможність підприємств агропромислового комплексу України як важлива передумова підвищення рівня економічного розвитку держави	37
<u>Величко О. П., Нечипоренко К. В., Ставрат С. С., Лук'яненко В. В.</u> Сталий розвиток підприємств засобами логістичного менеджменту та логістичної координації	43
<u>Гуцаленко А. В., Попова О. О.</u> Міжнародні підходи до формування управлінської звітності	59
<u>Назаренко О. В., Ян Лі</u> Дослідження стратегії розвитку туристичних підприємств в Китаї	65
<u>Павлова О. М., Павлов К. В., Сур'як А. В., Садовська М. А., Устимович Р. А.</u> Управління інклюзивними процесами на ринку освітніх послуг як основа соціально-економічного розвитку	74
<u>Козловський С. В., Гнідова Б. О., Скомаровський В. В., Мохар Д. О.</u> Проблеми розвитку аграрної галузі в умовах війни в Україні	83
<u>Мардар М. Р., Устенко І. А., Булацескул К. І.</u> Підвищення ефективності просування кисломолочної продукції за допомогою реклами	94
<u>Назаренко С. А., Постіва М. В.</u> Запобігання та вирішення конфліктів в управлінні організацією	104
<u>Панченко В. Г., Семенов О. А.</u> Перспективи регулювання будівельного сектору в ЄС як фактор підвищення конкурентоспроможності в умовах реалізації зеленого курсу	111
<u>Дивнич О. А., Мартинюк М. П.</u> Удосконалення інноваційно-інвестиційного забезпечення у системі управління земельними ресурсами підприємств агропродовольчої сфери	120
<u>Іванченко В. А.</u> Соціальні виміри сфери природокористування в Україні	131
<u>Євсейцева О. С., Гончаренко І. М., Богданець Б. Б.</u> Розвиток банківської системи у період цифрових трансформацій та смарт-інновацій: маркетингові та управлінські аспекти	137
<u>Аверчева Н. О., Козак Г. В.</u> Напрями підвищення стійкості малих і середніх аграрних підприємств в умовах війни і повоєнної відбудови	146
<u>Валявка О. Я., Русин-Гриник Р. Р., Федорчак О. Є.</u> Вектори розвитку систем логістичного забезпечення агробізнесу в умовах євроінтеграції	157
<u>Громов С. С.</u> Інструментально-методологічне забезпечення фінансування територій природно-заповідного фонду: виклики військового часу та післявоєнного відновлення	164
<u>Скакунов О. І., Іванов Д. А., Герболка І. Б.</u> Напрями удосконалення системи мотивації в сучасній організації	171
<u>Стрельбицька Т. А.</u> Опортунізм як загроза економічній безпеці підприємств України	175

CONTENTS:

<u>Tretiak A., Tretiak V., Priadka T., Hunko L., Tretiak N.</u> LAND PLANNING ISSUES IN THE PLANNING AND EVALUATION OF LAND USE IN DEVELOPING INTEGRATED SPATIAL DEVELOPMENT PLANS FOR TERRITORIAL COMMUNITIES	4
<u>Zhuk M., Patsarniuk O.</u> INSTITUTIONAL SUPPORT FOR THE MANAGEMENT OF ECONOMIC ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES	15
<u>Fedirets O., Batyuk B., Brovarets O.</u> EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF ADAPTIVE DEVELOPMENT OF THE AGRO-FOOD SECTOR IN THE CONTEXT OF CHANGE MANAGEMENT	21
<u>Mishchenko M., Bahan N., Dokuchaiev O.</u> INTERNAL AND EXTERNAL FACTORS AFFECTING THE SECURITY EFFICIENCY OF RESOURCE MANAGEMENT OF INNOVATIVE ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF DEVELOPING MARKETING AND DIGITALIZATION	31
<u>Breus S., Denysenko M., Dudnyk O.</u> COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE AS AN IMPORTANT PREREQUISITE FOR INCREASING THE LEVEL OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE	37
<u>Velychko O., Nechyporenko K., Stavrat S., Lukianenko V.</u> SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES BY MEANS OF LOGISTICS MANAGEMENT AND LOGISTICS COORDINATION	43
<u>Gutsalenko L., Popova O.</u> INTERNATIONAL APPROACHES TO MANAGEMENT REPORTING	59
<u>Nazarenko O., Yan Li</u> RESEARCH ON THE DEVELOPMENT STRATEGY OF TOURISM ENTERPRISES IN CHINA	65
<u>Pavlova O., Pavlov K., Suriak A., Sadovska M., Ustymovych R.</u> MANAGEMENT OF INCLUSIVE PROCESSES IN THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES AS A BASIS FOR SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT	74
<u>Kozlovskiy S., Hnidova B., Skomarovskyy V., Mokhar D.</u> PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN SECTOR IN THE CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE	83
<u>Mardar M., Ustenko I., Bulatseskul K.</u> INCREASING THE EFFICIENCY OF PROMOTING DAIRY PRODUCTS THROUGH ADVERTISING	94
<u>Nazarenko S., Postiva M.</u> PREVENTION AND RESOLUTION OF CONFLICTS IN THE MANAGEMENT OF THE ORGANIZATION	104
<u>Panchenko V., Semenov O.</u> PROSPECTS FOR THE REGULATION OF THE CONSTRUCTION SECTOR IN THE EU AS A FACTOR OF INCREASING COMPETITIVENESS UNDER THE CONDITIONS OF THE IMPLEMENTATION OF THE GREEN DEAL	111
<u>Dyvnych O., Martynyuk M.</u> IMPROVEMENT OF INNOVATION AND INVESTMENT SUPPORT IN THE LAND RESOURCE MANAGEMENT SYSTEM OF AGRO-FOOD ENTERPRISES	120
<u>Ivanchenko V.</u> SOCIAL DIMENSIONS OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN UKRAINE	131
<u>Ievseitseva O., Goncharenko I., Bogdanets B.</u> DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM IN THE PERIOD OF DIGITAL TRANSFORMATIONS AND SMART INNOVATIONS: MARKETING AND MANAGEMENT ASPECTS	137
<u>Avercheva N., Kozak H.</u> WAYS TO ENHANCE THE RESILIENCE OF SMALL AND MEDIUM-SIZED AGRICULTURAL ENTERPRISES IN CONDITIONS OF WAR AND POST-WAR RECONSTRUCTION	146
<u>Valyavka O., Rusyn-Hrynyk R., Fedorchak O.</u> VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF AGRIBUSINESS LOGISTICS SYSTEMS IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION	157
<u>Gromov S.</u> INSTRUMENTAL AND METHODOLOGICAL SUPPORT FOR FINANCING THE TERRITORIES OF THE NATURE RESERVE FUND: CHALLENGES OF WARTIME AND POST-WAR RECONSTRUCTION	164
<u>Skakunov O., Ivanov D., Herbolka I.</u> DIRECTIONS OF IMPROVING THE MOTIVATION SYSTEM IN THE MODERN ORGANIZATION	171
<u>Strelbytska T.</u> OPPORTUNISM AS A THREAT TO THE ECONOMIC SECURITY OF UKRAINIAN ENTERPRISES	175

УДК 338.1

Т. А. Стрельбицька,
аспірант, Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-0477-3914>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.11.175

ОПОРТУНІЗМ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

T. Strelbytska,
Postgraduate student, Vinnitsa National Agrarian University

OPPORTUNISM AS A THREAT TO THE ECONOMIC SECURITY OF UKRAINIAN ENTERPRISES

Стаття проводить всебічний аналіз витончених взаємодій опортунізму та його негативних наслідків для економічного процвітання підприємств в українському контексті. Опортунізм, який характеризується як використання авторитетних посад або соціального статусу для особистої користі, виявляється як загальнопоширена загроза, що накладає значні ризики на бізнес. Його далекосяжні наслідки проявляються у втраті довіри серед зацікавлених сторін, фінансових труднощах та дестабілізації економічного рівноваги. Важливість цього дослідження підкреслюється вродженою тенденцією опортунізму порушувати встановлені моральні, етичні та професійні стандарти, що потенційно може заплутати підприємства в юридичні складнощі.

Необхідність розробки міцних стратегій для передбачення та боротьби з опортуністичною поведінкою стає очевидною у контексті забезпечення економічної безпеки. Таким чином, загальна мета цього дослідження подвійна. По-перше, воно спрямоване на розкриття багатогранних наслідків опортунізму, надаючи відомості про його різноманітні прояви та основні механізми. По-друге, дослідження має на меті розробити прагматичні стратегії, адаптовані для зменшення поширеності опортунізму на різних рівнях підприємств. Шляхом глибокого вивчення цих аспектів стаття прагне внести внесок у дискусію щодо підвищення стійкості підприємств проти шкідливих наслідків опортунізму, що в кінцевому підсумку сприятиме створенню сприятливого середовища для сталого економічного зростання в Україні.

The article conducts a comprehensive analysis of sophisticated interactions of opportunism and its negative consequences for the economic prosperity of enterprises in the Ukrainian context. Opportunism, characterized as the use of positions of authority or social status for personal gain, appears to be a pervasive threat that imposes significant business risks. Its far-reaching consequences are manifested in the loss of trust among stakeholders, financial difficulties and destabilization of the economic balance. The importance of this research is underscored by the innate tendency of opportunism to violate established moral, ethical, and professional standards, potentially embroiling businesses in legal complications.

The need to develop robust strategies to anticipate and combat opportunistic behavior becomes evident in the context of economic security. Thus, the general purpose of this study is twofold. First, it is aimed at revealing the multifaceted consequences of opportunism, providing information about its various manifestations and main mechanisms. Second, the research aims to develop pragmatic strategies adapted to reduce the prevalence of opportunism at different levels of enterprises. Through an in-depth study of these aspects, the article aims to contribute to the discussion on increasing the resilience of enterprises against the harmful effects of opportunism, which will ultimately contribute to the creation of a favorable environment for sustainable economic growth in Ukraine.

The subsequent sections of the article delve into case studies illustrating the intricate dynamics of opportunism within Ukrainian enterprises. Drawing on empirical evidence, it dissects the nuanced ways opportunistic behaviors permeate organizational structures and decision-making processes, corroding trust and undermining long-term viability. Furthermore, the research synthesizes existing literature on governance mechanisms and ethical frameworks, offering practical recommendations to fortify defenses against opportunism.

By elucidating the interplay between opportunism and economic stability, the study advocates for proactive measures to safeguard against its detrimental effects. It proposes tailored strategies tailored to diverse organizational contexts, encompassing robust monitoring systems, transparent accountability mechanisms, and fostering a culture of integrity. Ultimately, the article aims to catalyze discourse and action towards fostering a resilient business landscape conducive to sustainable growth and prosperity in Ukraine.

Ключові слова: опортунізм, економічна безпека, підприємства, стратегії протидії, економічна стабільність, законодавство.

Key words: opportunism, economic security, enterprises, countermeasure strategies, economic stability, legislation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Опортунізм — це негативне явище, яке становить серйозну загрозу економічній безпеці підприємств. Воно полягає в зловживанні службовим становищем або соціальним статусом з метою особистого збагачення або отримання незаконної користі. Опортунізм порушує моральні та етичні принципи, що призводить до негативних наслідків для підприємств та загального суспільства. Україна також стикається з цією проблемою, і її вплив на підприємства може бути серйозним, зокрема, призводити до втрати довіри, збитків та загрози економічній стабільності. Важливо проводити дослідження та розробляти стратегії протидії опортунізму для забезпечення економічної безпеки підприємств в Україні.

Опортунізм на підприємстві визначається як використання посадового становища, владних повноважень або доступу до ресурсів з метою особистої вигоди чи неправомірних користей, незаконної отримання вигоди за рахунок підприємства, порушення етичних та професійних стандартів, а також відсутність відданості інтересам підприємства та загальному благу.

Актуальність дослідження явища опортунізму в контексті економічної безпеки підприємства складно переоцінити, оскільки воно може мати широкий спектр наслідків в усіх сферах діяльності підприємства. Нижче наведено основні причини з яких опортунізм може мати негативні наслідки для економічної безпеки підприємства.

Насамперед варто звернути увагу, що така діяльність суб'єкта може призвести до економічних втрат підприємства через втрату ресурсів, неправомірне використання фінансів, зменшення продуктивності та інші негативні наслідки [1].

В світлі світових тенденцій до посилення прозорості економічної діяльності і моралізації бізнесу в цілому дії опортуністів можуть призвести до погіршення репутації підприємства, що може вплинути на довіру споживачів, інвесторів та інших зацікавлених сторін.

Варто також звернути увагу на такий наслідок як порушення стабільності, оскільки недостатні контрольні механізми та поширення опортунізму можуть створювати загрозу для стабільності самого підприємства та економічної системи в цілому.

Також дії опортуністів можуть нести потенційні юридичні проблеми. Працівники і керівники підприємства можуть порушувати законодавство та викликати правові проблеми, включаючи адміністративні та кримінальні санкції.

Розуміння природи опортунізму та розробка ефективних стратегій запобігання та виявлення цього явища є критичними для забезпечення економічної безпеки підприємства.

У зв'язку з цим, дослідження опортунізму є актуальним і важливим для розвитку стійких та ефективних підходів до забезпечення економічної безпеки підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Багато дослідників активно досліджують явище опортунізму та його вплив на економіч-

ну безпеку підприємств. Однією з ключових тем в їх дослідженнях є аналіз чинників, що сприяють розвитку цього негативного явища а також саму суть опортунізму. Українські дослідники М. Чабанна, О.В. Мороз, В.М. Семцов, Б.С. Стеценко та О.В. Кендюхов внесли значний вклад в розуміння проблеми опортунізму для економічної безпеки підприємств. Досить різноманітне в наукових виданнях надані наукові думки щодо методів боротьби з цим явищем. При дослідженні матеріалів для виконання статті були використані теоретичні напрацювання таких вчених, як О.Ю. Стрижак [10] та інші.

Цю тему також активно досліджували такі іноземні вчені як Дуглас А. В. [3] Хефлін Ф., Квон С. С., Вайлд Дж. Дж [5] та інші вчені, внесли вагомий вклад у це дослідження. Вони розглядали значення опортунізму як явища та способу взаємодії як в середині компанії так з контрагентами.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є ретельне вивчення опортунізму як чинника, що загрожує економічній безпеці підприємства, з метою розкриття його впливу та розробки стратегій запобігання та протидії цьому явищу. Об'єктом дослідження є сам опортунізм у всій своїй різноманітності та проявах, які можуть відбуватися на різних рівнях підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Насамперед, слід чітко визначити зміст терміну "опортуністична діяльність" у контексті заявлених проблем. Термін "опортунізм" походить від слова opportunity (opportunities) — слухна нагода, сприятлива можливість. Опортуністами називали помірних республіканців, які посідали більшість у французькому парламенті Третьої республіки (1870—1940 р.р.) після поразки Паризької комуни (1871 р.) і виявляли свої дії у подвійній опозиції, як до монархістів, так і до революціонерів. В середині ХХ сторіччя почав використовуватись в політичному контексті позначення негативних явищ в політиці коли особисті інтереси політиків переважають над загальними інтересами суспільства.

В економічному контексті цей термін набув популярності лише в кінці ХХ сторіччя в зв'язку з більш відритими економічними зв'язками та доступністю засобів масової інформації, що сприяли поінформованості суспільства [1].

Таблиця 1. Основні види опортуністичної поведінки працівників на підприємстві

Тип опортуністичної поведінки працівників підприємства	Форма прояву опортуністичної поведінки працівників підприємства
Зловживання владними повноваженнями	Використання посадового становища для отримання неправомірної вигоди, включаючи надання переваг своїм друзям або родичам, укладення невідгидних угод на користь себе чи сприяння особистим інтересам за рахунок інтересів підприємства.
Корупційні схеми	Участь у корупційних схемах, включаючи отримання та надання хабарів, підкупу чиновників або партнерів, використання внутрішньої інформації для отримання неправомірних переваг.
Викривлення процесів прийняття рішень	Маніпуляція процесами прийняття рішень з метою забезпечення особистої вигоди або захисту власних інтересів навіть за рахунок шкоди підприємству.
Відсутність прозорості та відповідальності	Відсутність прозорості у фінансових операціях, відкритості управління та відповідальності за свої дії перед підприємством і суспільством.
Зниження моральних стандартів	Схильність до порушення етичних та моральних норм, включаючи бездіяльність або участь у незаконних або морально неприпустимих діях.

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано автором.

У традиційній економічній теорії, включаючи маржиналістську та неокласичну, було акцентовано на ринково-орієнтованій та максимізуючій поведінці економічних суб'єктів. Це базувалося на припущенні щодо повної раціональності та інформованості, що виключало розгляд опортунізму серед економічних суб'єктів. Повна (досконала) раціональність передбачала, що індивіди фокусуються на своїх особистих інтересах та максимізують свою корисність, а фірми максимізують свій прибуток. Принцип повної інформованості означав, що економічний суб'єкт має повне уявлення про структуру та параметри зовнішнього середовища, включаючи всі засоби для задоволення своїх потреб. Вважалося, що економічні суб'єкти володіють безмежними інтелектуальними здібностями для точного визначення та оцінки "вигод і витрат" своєї діяльності. Тому такий тип поведінки залишався поза увагою дослідників.

Поняття "опортуністична поведінка" було вперше введено в економічну літературу Олівером Вільямсоном. У своїй роботі, присвяченій теорії трансакційних витрат, він досліджував поведінкові характеристики людини, такі як раціональність та орієнтація на особистий інтерес. Вільямсон розглядає опортунізм як форму егоїстичної поведінки, що полягає у "переслідуванні особистого інтересу з використанням підступності". До цього типу поведінки він відносить брехню, злодійство, шахрайство та інші "більш тонкі форми обману, які можуть бути активними і пасивними, проявлятися ex ante та ex post" [4].

Таблиця 2. Типи опортуністичної поведінки контрагента

Тип опортуністичної поведінки контрагента	Форма прояву опортуністичної поведінки контрагента
Невиконання умов договору	Контрагент може свідомо не дотримуватися умов договору або виконувати їх недбало, зокрема, щодо якості продукції або послуг, строків поставки, обсягів тощо
Зловживання довірою	Контрагент може зловживати довірою або конфіденційною інформацією, яку отримав у рамках угоди, наприклад, розголошуючи її конкурентам або використовуючи для своєї власної користі.
Порушення співпраці	Контрагент може уникати співпраці або співробітництва, не надаючи необхідної інформації чи ресурсів, або блокуючи розвиток взаємовідносин.
Вимагання неприпустимих умов	Контрагент може вимагати неприпустимих умов або додаткових вигод, які виходять за межі встановлених умов договору.
Фальшиві обіцянки	Контрагент може робити фальшиві обіцянки або запевнення, з метою залучення партнерів чи клієнтів, але не намагатися їх виконати.
Підставні дії	Контрагент може вчиняти підставні дії або вчинки з метою отримання незаслужених переваг або ухилення від відповідальності, наприклад, подавати неправдиву інформацію про свої можливості або ресурси.

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано автором.

Опортуністична поведінка поняття складне і багатогарне, яке потребує детального розгляду. На думку Александрової О.Ю., Сухорукової Т.Г [2] "опортуністична поведінка" демонструє багатоаспектність цієї економічної категорії і її об'ємність. В кінцевому рахунку центральною ланкою цього поняття є партнер зі своїми уявленнями про мораль, правилами поведінки, моральними цінностями.

Слід розділяти джерела опортуністичної поведінки на зовнішні і внутрішні. Внутрішні — це опортуністична поведінка, працівників підприємства а зовнішні опортуністична поведінки контрагента.

Основні види опортуністичної поведінки працівників на підприємстві (Табл. 1).

Міхаель А. Герцберг та Лінда Е. Схеппер в своїй статті прийшли до наступного висновку: організаційна культура, включаючи цінності, норми та стандарти, може впливати на те, як працівники сприймають та виявляють опортуністичну поведінку. Тож працівникам в чій обов'язки покладений контроль за кадровим потенціалом підприємства, станом задоволеності працівників а також виявлення опортуністичних настроїв необхідно докладати в напрямку формування корпоративної культури а також негативного ставлення до подібної діяльності.

Опортуністична поведінка працівників може мати серйозні наслідки для економічної безпеки підприємства. Насамперед діяльність така як використання ресурсів

підприємства для особистої вигоди або викрадення коштів, може призвести до значних фінансових втрат для компанії різного масштабу, залежно від посади і рівня доступу працівника який займається опортуністичною діяльністю [2—3]. Глобальний характер прояви опортунізму робить необхідним розробку відповідних заходів з боку інститутів економічних взаємин.

Ще одним не менш важливим наслідком такої діяльності є репутаційні втрати, що проявляються зниженням довіри до підприємства, і як наслідок зменшення кількості контрагентів, які готові підтримувати. Якщо опортуністична поведінка стає відомою громадськості або клієнтам, це може суттєво пошкодити репутацію підприємства. Втрата довіри може призвести до втрати

клієнтів і негативно вплинути на прибутковість та стабільність компанії. Британський економіст Мартін Вольф в журналі Financial Times із заголовком "Банківські реформи після скандалу з Libor" зазначає, що недобросовісне виконання обов'язків і нехтування інтересами клієнтів викликало велику втрату довіри серед споживачів та інвесторів. Це призвело до втрати клієнтів та інвестицій, а також до загального зменшення впевненості у фінансовій системі [5].

Крім вище зазначеного, ще одним наслідком опортуністичної поведінки, яка порушує закони або регуляції, призвела до правових проблем для підприємства, включаючи штрафи, судові позови та інші негативні наслідки. Державний регулятор був змушений втрутитись в цю ситуацію і провести "конкретні реформи які були впроваджені і які вони вплинули на функціонування банківської системи" [5].

До менш критичних і таких, що піддаються відносно легкі корекції ми віднесли наступні негативні наслідки для економічної безпеки підприємства

— Втрата талантів і мотивації: співробітники бачать, що на підприємстві поширюється опортуністична культура, це може призвести до втрати талантів і недостатньої мотивації серед персоналу. Це може вплинути на продуктивність та конкурентоспроможність підприємства.

— Загроза внутрішньої безпеки: Опортуністична поведінка може створити загрозу внут-

рішньої безпеки підприємства, включаючи можливість зламу систем безпеки, витоку конфіденційної інформації та інших негативних наслідків.

Отже, опортуністична поведінка працівників може серйозно підірвати економічну безпеку підприємства та вплинути на його діловий успіх та стійкість.

Окрему увагу, на нашу думку, потрібно звернути на негативний вплив опортуністичної поведінки контрагентів. Вона може приймати різні форми в залежності від конкретних обставин та контексту ситуації. Типи опортуністичної поведінки контрагента наведено нижче (Табл. 2).

Ці форми опортуністичної поведінки можуть завдати шкоди довірі та співпраці між контрагентами, а також призвести до втрати ресурсів та негативно вплинути на результати бізнесу. Ідентифікація та управління такою поведінкою є важливими аспектами у будь-яких договірних відносинах.

Виявлення опортунізму на підприємстві може бути складним завданням, оскільки деякі прояви можуть бути прихованими або неочевидними. Однак існують кілька методів, які можуть допомогти виявити ці прояви. Розглянемо їх (Табл. 3).

Як ми бачимо з таблиці, підприємство має досить методів та інструментів різного рівня для виявлення опортуністичної поведінки і посилення таким чином економічної безпеки підприємства.

Проте для стійкої економічної безпеки підприємства потрібно не тільки виявляти подібні прояви, але й спрямовувати зусилля на попередження опортуністичних настроїв на підприємстві [5—6]. Кристина Перес в своїй статті "Розуміння опортуністичної поведінки в організаціях: роль моральної незаангажованості та передбачуваної організаційної підтримки" доводить, що частина відповідальності за дії персоналу лежить на роботодавцеві, а саме "Якщо працівники відчувають, що їх організація не надає достатньої підтримки або справедливого ставлення, це може підштовхнути їх до опортуністичної поведінки, такої як використання власної позиції для особистої вигоди" [7—8].

Таблиця 3. Методи виявлення опортуністичної поведінки на підприємстві

методи виявлення опортуністичної поведінки на підприємстві				
р і в е н ь	→ високий	Моніторинг фінансової діяльності	Аудит внутрішнього контролю	Аналіз звітності проєктів та результатів
	→ середній	Оцінка рівня задоволеності співробітників	Аналіз внутрішніх скарг, конфліктів	Спостереження за ставленням до етичних норм
	→ низький	Ретельний відбір персоналу при наймі	Створення ефективних систем мотивації	Проведення навчань з етичної поведінки

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано автором.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Як нам вдалося з'ясувати в нашому дослідженні опортунізм має яскраво виражений негативний ефект на формування економічної безпеки підприємства, тому актуальним буде своєчасне і якісне виявлення його проявів. Методи виявлення опортунізму умовно можна поділити за рівнем ефективності. В Таблиці 3 розглянуті основні, на нашу думку, методи. Ця таблиця розкриває різні рівні та методи виявлення опортуністичної поведінки на підприємстві, починаючи від високого рівня моніторингу фінансів до низького рівня відбору персоналу та проведення навчань з етичної поведінки.

Наші теоретичні та аналітичні дослідження підтвердили, що опортуністична поведінка є неузгодженим явищем, яке постійно змінюється. Сучасний опортунізм проявляється в більш вдосконалених та прихованих формах. Така поведінка господарюючих суб'єктів має негативний вплив на різні сфери суспільного життя. Її зростання призводить до ряду деструктивних наслідків, включаючи втрату довіри між членами суспільства, зростання кримінальності та виникнення соціально-психологічних проблем. Тому важливо регулювати опортуністичну поведінку і вживати різноманітні заходи для боротьби з цим явищем.

Література:

1. Кендюхов О. В. Економічна безпека як економічна категорія. Наукові праці Донецько-

го державного технічного університету. Економічна. 2002. Вип 47. С. 123—129.

2. Александрова О.Ю., Сухорукова Т. Г. Особливості опортунізму в інституційній теорії та його прояв в національній економіці. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2021. № 74. С. 7—16. URL: <http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/9447> (дата звернення: 07.05.2024).

3. Дуглас А. В. Менеджерський опортунізм і політика пропорційних корпоративних виплат. Управлінські фінанси. 2007. Т. 33, № 1. С. 26—42. URL: <https://doi.org/10.1108/03074-350710715791> (дата звернення: 09.05.2024).

4. ХАСЛЕМ Б. Менеджерський опортунізм під час корпоративних судових процесів. Журнал фінансів. 2005. Т. 60, № 4. С. 2013—2041, pp. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2005.00786.x> (дата звернення: 09.05.2024).

5. Хефлін Ф., Квон С. С., Вайлд Дж. Дж. Вибір бухгалтерського обліку: Варіації в управлінському опортунізмі. Журнал бухгалтерського обліку бізнес-фінансів. 2002. Т. 29, № 7 і 8. С. 1047—1078. URL: <https://doi.org/10.1111/1468-5957.00461> (дата звернення: 09.05.2024).

6. Лін Ю.-Х., Ву Р.-С. Управлінський оптимізм чи управлінський опортунізм: з точки зору досвідчених пропозицій акцій. Азіатсько-Тихоокеанський журнал бухгалтерського обліку та економіки. 2018. Т. 27, № 5. С. 630—647. URL: <https://doi.org/10.1080/16081625.2018.1424000> (дата звернення: 09.05.2024).

7. Лю Л., Лю Х., Інъ Дж. Графік опціонів на акції та управлінський опортунізм. Журнал ділових фінансів і бухгалтерського обліку. 2014. Т. 41, № 5—6. С. 652—684. URL: <https://doi.org/10.1111/jbfa.12075> (дата звернення: 09.05.2024).

8. Ное Т. Н., Ребелло М. Я. Асиметрична інформація, управлінський опортунізм, фінансування та політика виплат. Журнал фінансів. 1996. Т. 51, № 2. С. 637—660. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1996.tb02697.x> (дата звернення: 09.05.2024).

9. Вакар Т. В., Мороз І. О., Штанько О. С. Опортунізм як фактор брендингу сільської місцевості. Бізнес Інформ. 2019. Т. 2, № 493. С. 317—325. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-2-317-325> (дата звернення: 09.05.2024).

10. Стрижак А. Ю. Негативні наслідки опортуністичної поведінки в соціально-економічному просторі. Економіка та управління національним господарством. Вісник економіки транспорту і промисловості. № 74. 2021. С. 121—123. веб-сайт. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2013/32.pdf (дата звернення 11.05.2024).

References:

1. Kendyukhov, O.V. (2002), "Economic security as an economic category", Scientific works of the Donetsk State Technical University. Economical, Iss. 47, pp. 123—129.

2. Alexandrova, O.Y. and Sukhorukova T.G. (2021), "Features of opportunism in institutional theory and its manifestation in the national economy", Bulletin of the Economy of Transport and Industry, no. 74, available at: <http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/9447> (access date: 05/07/2024).

3. Douglas, A.V. (2007), "Managerial opportunism and the policy of proportional corporate payments", Managerial finance, vol. 33, no. 1, pp. 26—42, available at: <https://doi.org/10.1108/03074350710715791> (date of access: 05/09/2024).

4. Haslem, B. (2005), "Managerial opportunism during corporate litigation", Journal of Finance, vol. 60, no. 4, pp. 2013-2041, available at: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2005.00786.x> (access date: 05/09/2024).

5. Heflin, F. Kwon, S.S. and Wild, J.J. (2002), "Accounting Choice: Variations in Managerial Opportunism", Journal of business finance accounting, vol. 29, no. 7 and 8, pp. 1047—1078, available at: <https://doi.org/10.1111/1468-5957.00461> (date of access: 05/09/2024).

6. Lin, Y.-H. and Wu, R.-S. (2018), "Managerial Optimism or Managerial Opportunism: From the Perspective of Experienced Stock Offerings", Asia Pacific Journal of Accounting and Economics, vol. 27, no. 5, pp. 630—647, available at: <https://doi.org/10.1080/16081625.2018.1424000> (access date: 05/09/2024).

7. Liu, L. Liu, H. and Yin, J. (2014), "The stock option schedule and managerial opportunism", Journal of business finance and accounting, vol. 41, no. 5—6, pp. 652—684, available at: <https://doi.org/10.1111/jbfa.12075> (date of access: 05/09/2024).

8. Noe, T.N. and Rebello, M.Ya. (1996), "Asymmetric information, managerial opportunism, financing and payment policy", Journal of Finance, vol. 51, no. 2, pp. 637—660, available at: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1996.tb02697.x> (date of access: 05/09/2024).

9. Vakar, T.V. Moroz, I.O. and Shtanko, O.S. (2019), "Opportunism as a factor in rural branding", Business Inform, vol. 2, no. 493, pp. 317-325, available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-2-317-325> (access date: 05/09/2024).

10. Stryzhak, A.Ju. (2013) "Negative consequences of opportunystycheskogho behavior in sociallyeconomic space" Investyciji: praktyka ta dosvid, vol. 9, pp. 121—123, available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2013/32.pdf.

Стаття надійшла до редакції 23.05.2024 р.